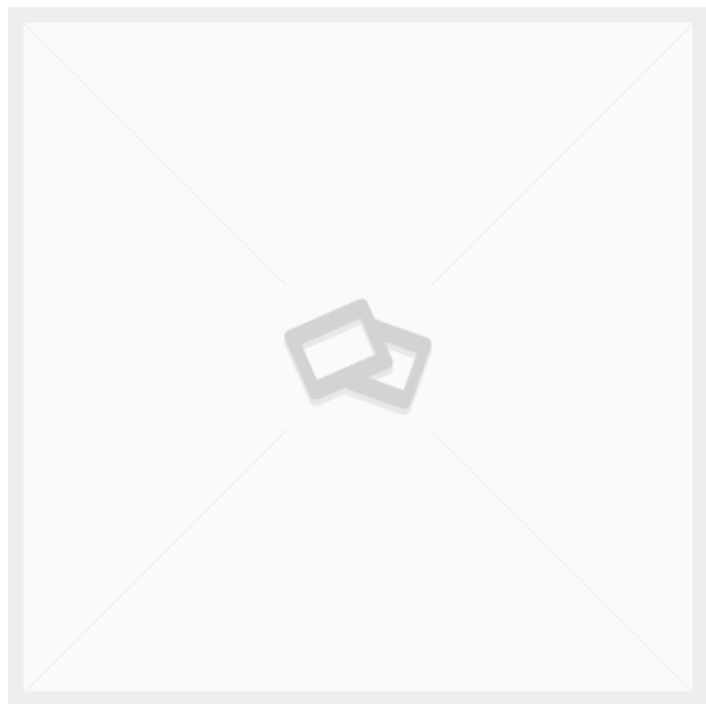

NE MISLITI U SLIKAMA: INTERVJU SA ZORANOM FERIĆEM

Posted on 12. Januar 2022 by Domagoj Odrlić

novinki: Gospodine Ferić, Vaš roman počinje fotografijom koju spominjete u prologu, a prvo poglavlje *Sjena* završava fotografijom koju stvarno vidimo. Ta fotografija daje naslutiti da će ih biti još. Zašto ih kasnije više nema? Zašto obiteljske fotografije i slike djeda Benjamina samo opisujete, a ne pokazujete? Je li to način predstavljanja sjećanja koja nisu više jasna? Ili bi inače obiteljska priča postala previše realna odnosno faktografska?

Zoran Ferić: Od početka sam zamislio da spomenuta fotografija bude jedina. U prvom redu zato što nisam pisao dokumentarnu knjigu, nego roman. Pa iako se taj roman temelji na nekim dokumentima, nisam ga htio tim dokumentima preopteretiti. U njemu ima jako puno fikcije i to ovu knjigu čini romanom. Druga je stvar što je ova fotografija jako neobična, po nekima i šokantna i zato joj je mjesto ovdje. Zbog ironije i neobičnosti. Naime, ironično je što je jedina fotografija moga djeda i bake upravo ta na kojoj ih se ne može prepoznati. To je jedna ironična, ali i strašna odsutnost. Druge fotografije mogle bi pretvoriti knjigu u obiteljsku monografiju, zato sam ih izbjegao.

n.: Jedina druga slika koju ja iz romana imam je, kao što vidite, Vaše obiteljsko stablo koje sam nadograđivao dok sam čitao roman. I eto, kad sad razmišljam o Vašem obiteljskom stablu, vidim na papiru prostor koji nistam iskoristio, vidim svoja brzo napisana slova, vrstu papira i stol na kojem sam čitao i sada mi se čini kao uljez u sjećanju na Vaš roman. Je li to primjer mišljenja u slikama kao „kad misliš u slikama, često se događa da jedna slika postane dominantna i ona je

toliko zavodljiva da onaj tko misli ne može zamisliti i neke druge slike“?

Z.F.: Ne znam je li to vaše primjer mišljenja u slikama, ali ja sam mislio na nešto vrlo konkretno. Kad se misli u slici, obično dominira jedna, ili dvije, to zapravo i nije mišljenje, to je predočavanje slike koju želiš, onoga čemu se nadaš. Međutim, to je jako ograničavajuće, jer se tim zamišljanjima, maštanjima čovjek najčešće približava kiču i iz toga kiča ne može racionalno razmišljati ni o svojim željama ni o svojoj situaciji. To je otprilike kao kad trudna žena razmišlja o životu s djetetom, i vidi samo jednu ili dvije slike: sebe s kolicima, kako ponosno ide ulicom. A ne vidi besane noći, dječje bolesti, strah, ponekad bijes, osjećaj neslobode, zarobljenost itd.

n.: Ako misliti u slikama može biti problem, što je s razmišljanjem u mirisima? Zar to nije čak i kompliciranije ako Vam je ujča Stjepan na primjer ostavio u naslijeđe *mirisnu najavu smrti*?

Z.F.: Mirisi jesu kompliciraniji jer su asocijativni, i jer su apstraktni. Problem s mišljenjem u slikama je što to uopće nije komplicirano, zapravo je zatupljujuće. Dok su asocijacije koje nam sugeriraju mirisi bliske glazbi. Volim mirise zato.

n.: Vrijeme mi se kroz knjigu čini kao jedina konstanta, ili čak glavni (i nevidljivi) lik i predstavljate ga kao zbunjuću dimenziju, jer ga ne čujemo, ne vidimo, a osjetimo ga tek kad prođe. Može li se knjiga čitati i kao podsjetnik da će sve oko nas i da ćemo svi mi u jednom trenutku pasti u zaborav?

Z.F.: Imate pravo, vrijeme i jest jedan od likova. Čitavo jedno poglavlje govori o vremenu, tu je i provodni motiv satova, a sam roman je složen kronološki, i vrijeme je uvijek prisutno. Kao sjećanje, kao sat, kao neizvjesna budućnost, kao smrt...

n.: Jedna stvar koja, čini se, nikad neće postati opsoletna je rasprava „čiji je stari bia ustaša, a čiji partizan“, kao što stoji u TBF-ovoj pjesmi *Smak svijeta* i kao što je mladi Tvrtko već uvidio, kada se pitao *koliko koljena treba da bi se ta istočnjačka krv konačno istrošila i nestala*? Je li moguće da takvih rasprava jednog dana više neće biti? Ako jest – kako?

Z.F.: Nikako nisam htio pisati roman o ustašama i partizanima. Ili samo o tome. U našem političkom životu to je opće mjesto i prilično opterećujuće. Ali u okviru književnog teksta koji govori o određenom vremenu to je neizbježno. Pogotovo ako je netko stradao od jednih, a netko drugi od drugih. Kako vidimo, treba dosta koljena. Nadam se da ovo nije roman te razine. Ali, i dok sam ga pisao bio sam svjestan da neke mlade ljude to ne zanima.

n.: To je i jedan od razloga zašto roditelji Mimice ne žele da se uda za Petra Čirića i pridruži putujućem kazalištu. Pa eto, da Vas pitam i o naslovu romana. Na što se odnosi naslov osim na putujuće kazalište Petra Čirića? Na povijest kao kazalište? Jer se radnja ipak odvija preko skoro cijelog 20. stoljeća. Na obitelj? Na... ?

Z.F.: Ne samo na povijest kao kazalište, nego možda i više na naše uloge u njemu. Jedna od karakteristika glume i uloge jest da je to nešto nestvarno, nešto prolazno, nesigurno a upečatljivo kad traje. Tako je i kad pomislimo na te davne ljude i njihove uloge u tim prošlim životima. Vremenski odmak to tako lijepo relativizira, sve do granice kazališne predstave.

n.: Jedna scena mi je vrlo upečatljiva: Dok krvava mrlja koju je Zoran nožem prouzrokovao na košulji starijeg školskog kolege raste, u pozadini svira *Fly, Robin, fly*. Mrlja krvi raste uz taktove vesele funky pjesme. Sviđa mi se suprotnost te groteskne scene i podsjeća me na film *Joker* (2019) Todda Philippsa. A Zoranov boravak nakon toga u „nekoj vrsti luđačke intenzivne“ me podsjeća na *Let iznad kukavičjeg gnijezda* (1975) Miloša Formana. Mislim da se tu krije neka dobra ideja za roman ili kratkometražni film. Što se Vama čini?

Z.F.: Posve mi je jasno zašto su vaše asocijacije takve. Vjerojatno je tekst zahvalan da ga zamislimo kao film. Međutim ove scene nisam gradio onako kako inače gradim scene u romanu; da zamislim neki kontrast, da nečim dinamiziram događanje, oblikujem atmosferu. Naravno, to sam djelomično radio i ovdje, ali ne potpuno. Naime, i jedna i druga scena, i ona iz stana i ona iz ludnice u Vrapču, su, uvjetno rečeno, istinite, oblikovane onako kako sam ih zapamtio. One su dio moje biografije. A što se tiče filma, volio bih da se netko toga prihvati, eto.

n.: Kad smo već kod suprotnosti: Prema Zoranovoj majci je najopasnije za čovjeka ako strši kao Josipa Lisac, Edo Murtić, Vojin Bakić. Carmela, koja se stalno bunila protiv svakakvih (fantomskih) konvencija i imala puno muškaraca u svom životu, je bivala sve nesretnija, stršila je. Zoranova majka koja nije stršila (pogotovo ne u njezinoj ženstvenosti) je također bila nesretna. Jeste li možda svjesno razmišljali o suživotu nekih suprotnosti u romanu ili je to tek tako ispalo jer je život takav?

Z.F.: Bojim se da je to život kao takav. Strah moje majke dolazi od onoga što je proživjela u ratu i poslije rata. Čitavoj toj generaciji nije svojstveno da strše, nego da se uvijek drže sredine. Sredina spašava život u neobičnim situacijama kao što su ratovi, pogromi, genocid itd. Majčin strah je generacijska činjenica, kao što je Carmelina pobuna isto generacijska činjenica. Carmelu je oblikovala rock kultura i seksualna revolucija. A bome i to što se bavi umjetnošću, a ona je nespojiva s mediokritetstvom.

n.: Za svaku ljudsku sudbinu u romanu postoji neka teška rečenica nakon koje mi kao čitatelji zastanemo.

Primjer: „Jednom, nismo se vidjeli duže od godinu dana, rekla je: - Znaš, fale mi ove večere. I meni su falile. Tada je postalo jasno da ona voli pričati o svojim muškarcima da bi mi pokušala pokazati koliko sam bio nevažan u njenom životu, naravno uzaludno, a ja sam volio te priče da bih po ne znam koji puta uvidio koliko je nesretna. Muškarci su se redali, a ona je svake godine bile sve nesretnija.“

Ili: „Rodi, bar ćeš imati nekoga koga sigurno voliš!“

Zastanete li i Vi na trenutak nakon tako teških, značajnih i dubinski iskrenih riječi?

Z.F.: Dakako da zastanem. Prva rečenica je nekakav zaključak susreta glavnih likova nakon što su prestali biti ljubavnici, a ipak ih nešto ponekad vuče jedno drugome. Istovremeno, oboje iz te veze nose neke bolne trenutke, možda i uvrijeđenost i zato se i kasnije žele povređivati. Da bi spasili svoj ego od osjećaja jada i promašenosti. Drugu rečenicu rekla je moja tetka mami kad joj je rekla da je trudna i da razmišlja o pobačaju. U romanu stavio sam je u usta njenoj prijateljici. No, važno je da je tako nešto izgovoreno i da sam se ipak rodio. Meni je jako važna ta rečenica.

n.: Primijetio sam u Vašim prethodnim intervjuima da nemate ništa protiv toga da ljudi pričaju o Vašoj majci, o Vašem djedu, a ne o Zoranovoj majci, o Zoranovom djedu kad Vam postavljaju pitanja. Kao da ste napisali autobiografiju, a ne autobiografski roman. Piscima to često smeta i tada se distanciraju od protagonista u romanu. Vama ne? Jesu li granice između stvarnog života i fikcije u Vašoj knjizi više zamućene?

Z.F.: Možda su zamućene, možda sam ja ekshibicionist itd? Ali strašno me nervira ta mistifikacija oko biografije i likova. Naravno da, čim lik oblikujemo lik u jeziku, stvaramo literaturu i da je to lik. Ali ja NE ŽELIM skrivati vezu između onoga što se dogodilo, stvarno dogodilo i onoga što je jezično oblikovano. Čini mi se nepošteno skrivati iza literature. Dakle, ovo jest roman, ali roman koji je nastao na temelju moga života i života mojih roditelja. Pa čak i ako sam izmislio neke scene, neke preoblikovao, kičma svega je stvaran život.

n.: Kako gledate na članove obitelji nakon pisanja romana? Je li se njihova slika u Vašoj glavi promijenila? Razmišljate li sad manje u slikama ili čak više?

Z.F.: Ne, nije se bitno promijenila slika mojih roditelja i djeda/majčinog ujaka, ali poslije romana više mislim o njima nego što sam mislio prije. Treba napomenuti da su to ipak davno umrli ljudi, nema ih već 50 ili 40 godina, a u takvim prilikama naši mrtvi nam nisu često pred očima. Roman mi je pomogao da se nekako ponovo sprijateljimo, ali i da ih

vidim objektivnije, da o njima ozbiljno razmislim i vidim ih kao odrasla osoba. Pomalo sam odrastao s ovim romanom, ali ono što sam mislio o njima prije, mislim u globalu i danas. I volim ih jednako.

n.: Je li Zoran Ferić (bio) nesretan? I Vi ste već nekoliko djela ostavili čovječanstvu. Razmišljate li o svojoj ostavštini? U romanu je riječ o Beethovenu, Schubertu, Račiću, Michelangelu, Stravinskom, Prešerenu, koji su svi „*bili nesretni, a eto ostavili su nešto čovječanstvu.*“

Z.F.: U jednom periodu života doista sam bio pretežno nesretan, ali ta je nesreća, srećom, bila ublažena mnogim lijepim doživljajima, interesima, knjigama itd. a što se tiče čovječanstva, naravno da ne mislim u tim kategorijama, da sam nešto ostavio. U jednom malom segmentu, mikrosegmentu možda i nešto što će vrijeme vrlo brzo progutati. Ali eto, bilo je užitak to pisati.

n.: Ujča Stjepan: „Mene su odgojile pčele.“

Majka Veronika: „Mene su odgajali muškarci.“

Zoran Ferić: „???”

Tko je odgojio Zorana Ferića?

Z.F.: Jako dobro pitanje. Bojim se da je Zorana Ferića većinom odgajao Zoran Ferić. I, sada to jasno vidim, nije se dobro odgojio.